

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Provincia Lvsitana.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-67103](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-67103)

97

P R O V I N C I A
L V S I T A N A .

Vnt in hac Prouincia de nostris decē amplius, & quingenti. In Olyssiponensi Domo quattuor & quinquaginta. In Collegio vnus & quinquaginta. In Eborensi centum & viginti duo. In Conimbricensi centum ac septuaginta octo. In Portuensi quindecim. In Bracharensi triginta. In Brigantino viginti quinque. In Funchalensi tredecim. In Angrensi sex. In Angolana Residentia septem. Sex diem obierūt. Societati annumerati sunt quadraginta.

D O M V S O L Y S S I P O N E N S I S .

Quatuor hoc anno profecti sunt in Angolam: in Indiam autem sunt missi decem: ex eaque duo huc Sacerdotes, cum primis illis Iaponiæ Ecclesiæ fructibus appulere. Res externa belle procedit. Auctæ sunt à Rege menstruæ pecuniæ, quas eleemosynæ nomine tribuebat, aurei mille quotannis. totidemq. in ædificationem templi decreti. Superiorum vero Regum, munifica aromatum largitione & piorum liberalitate virorum, non solum aes alienum, quo pene oppressa Domus erat, magna ex parte dis-

G   solu-

solutum est, sed etiam templi continuata constructio. ac si tantum id, quod impensum est in opifices ad calculos reuocetur, trium millium septingentorum ac sexaginta aureorum summa reperietur. Iam animarum fructus, operarum laboribus nihil impares. Unus è nostris cum quodam in templo concionaretur, in quo, pro cuiusdam sodalitatis instituto, tres orbæ puellæ in matrimonio collocandæ erant, plurimæq. supplici libello, ut in eam sortem admitti possent efflagitassent, Noster ille populum pro concione commonuit, minime decere, ut tot indotatæ relinquerentur, addendamq. ad eum puellarum numerum esse quartam. Cum perorasset, tantum pecuniæ corrogatum est, quantum etiam ad consociandam quartam dotem satis superq. videretur.

Alius cum aureos mille quingentos exigere à debitore non posset, carceri eum & vinculis addixit; sed audita concione, non modo illum mittendum curauit, sed pecunias ei creditas condonauit. Catechismus in maximo puerorum virorumq. grege, non in templis tantum sed in vicis triujsque traditur: quanta cum utilitate, vel puerorum educatio testatur. Ex his vnus cum audisset virum iam ætate prouectum, iniurandum temere vsurpantem, propere accurrit, flexisq. genibus, Per Deum, inquit, ne posthac iurato: nec enim isthuc leue peccatum est. vir rubore suffusus abeuntem reuocat puerum, & quod ei nomen esset, & quibus natus parenibus sciscitatus, cum ea puer nihil referre dixisset, Næ tu (inquit) minime puer es, sed Dei Angelus, qui tam salutare dedisti

dedisti consilium: atqui sic habeto, me non commissurum in posterum, ut mihi excidat iusiurandum. E confessionibus par est utilitas consequuta. Euocatus est ad nobilem feminam egrotantem Sacerdos, quam callidus hostis in eam fraudem conabatur inducere, ut quoniam commissum ab ea facinus emanarat, voluntaria nece turpitudinem vitaret infamiae: esse enim apud inferos quoque nobilium turbam, esse Reges dynastasq. complures. Cumq. Pater, conaretur illam de ea mente deducere, daemone abeunte Patre, cogitationes improbissimas suggererebat. Iam inducta erat in fraudem, iam cultrum in tempesta nocte querebat, quo sibi vitam eriperet, cum ecce tibi horribilis culter, pallido squallentique manubrio iacebat humi: mulier exterrita viso, defixisq. in Christum oculis, cuius in eo loco proposita erat imago, si haec (inquit) propter meum facinus Christe permittis, luo protinus, quod admisi. ita cum sese postridie rite expiaturam esse polliceretur, statim facta illa species evanuit. Postero die accito Sacerdote, confessione maculas eluit, atque ex eo tempore valetudini reddita, apud nos diuina mysteria frequentat.

Publicis custodijs non exiguum emolumentum allatum est. nam cum aquae laborarent inopia, quidam e nostris, adiuncto comite, urnas aquae plenas suis impositas humeris ferre coepit, eoq. exemplo excitauit ex omni aetate & conditione complures, ut aquas in carcerem ipsi quoque conueherent: cumq. aliquando Patre duce, magnum agmen portantium

urnas incederet, vir nobilis obuiam factus in equo,
 ex eoq. desiliens suam quoque operam offerre cæ-
 pit: sed ei Pater, Tuum erit (inquit) panes suppedi-
 tare, nostrum aquas. quod cum libenter ille facturū
 se recepisset, postero die magnum frumenti numerū
 cum ære submitit. Quoniam vero pleriq. vel leui cri-
 mine, vel quod ære alieno oppressi soluēdo non sunt,
 diuturno carcere fatigantur, curant nostri collatis
 à nobilitate pecunijs, ut ij vel debito, vel multa so-
 luta è vinculis eximantur. ad eam rem Archiepisco-
 pus aureos quinquagenos in menses singulos dono-
 dat, aliq. alia; quorum præsidijs captiui prope du-
 centi è publicis sunt dimissi custodijs. Nec vero in
 rebus bene gestis illud est postremum, quod cū mul-
 ti ex Africa Saraceni fidem professuri Christianam,
 ad nos venirent; nec tamen Christianis possent legi-
 bus satis institui: nostri Cathecumenorum domum,
 quod diu ante tentarant, exstruendam in hac vrbe
 curarūt. Xeriphij olim Africa Regis filius, non pro-
 cul ab vrbe aberat, cum ex eius comitatu Mauri no-
 biles ad nos venerunt, etiam atque etiam rogantes,
 ut Christianis sacris iniuiarentur. nostri conductis
 prope templum ædibus piorum liberalitate adiuti,
 ijsq. quæ ad usus vitæ necessarios pertinent, compa-
 ratis, Catechismo eos orsi sunt erudire: dumq. in ea
 cura uersantur, à Cardinali Roberto Regni modera-
 tore, necessarios simul impetrauere sumptus ad usi-
 tatam baptismi celebritatem. Interim actum est cū
 eo uehementer de Cathecumenorum domo conden-
 da. Cardinalis (re cum ijs qui à consilijs sunt agita-
 ta).

ta) litteras ad Regem dedit; Rex ut est propagandæ religionis studiosus, postulationibus annuit: statutaq. condendi ius munusq. delegatum est Domus nostræ Præposito: sed quò commodius instituendis Catechumenis opera detur, placuit prope templum nostrum, eorum, ut dixi, ædes extruere. Ac præter id, quod ad domesticam suppellectilem Cardinalis dedit argenti, in singula capita vnoquoque mense octoni circiter decreti sunt aurei; & in apparatus pompamq. baptismi, vnicuique triginta. Tres iam summa cum ceremonia maximoq. hominum cœtu suscipere baptismum: quo peracto vecti equo cum Regni proceribus, qui eos de sacro fonte susceperant, Cardinalem salutatum iuerunt: qui non exigua eos amoris & benevolentia significatione complexus est. Iam in pagis, ut à domesticis abeamus, curatum est, ut qui ad inimicorum cædem accensis animis properabant, iniuriam suam Christo dimitterent. Fuerunt in eo numero viri primarij, qui in duas diuisiones, simultates inter se veteres exercebāt, quarum nullus alius ostendebatur exitus, nisi certissimus multorum interitus: adeo insitum atque inustum erat inimicorum animis odium. Sacerdos alter à Brigantino Duce vocatus, quotidianis concionibus, non leues ipse quoque obliterauit iniurias. Vnus, cui manus est in rixa præcisa, ne percussori parcere cogeretur, Patris sermonem congressumq. vitabat: verum cum resistere diuinæ voci animique permotioni non posset, ad nostros vel inuitus accessit: ibi coram Dei Matris effigie inimicos amice complexus, præ

gaudio lacrymas, & ipsis & alijs qui praesentes aderant, excitavit. Hic ipse Sacerdos cum sexta quaque feria apud eum, quem dixi, Ducem, de asperri-
 mis Christi cruciatibus disputaret, ad extremum cum perorasset, plurimi se flagris ex ipsa Ducis aula oppidanisq. mulctarunt: cumq. ab ea re pueri propter aetatem excluderentur, rationem inierunt eiusmodi, ut gregatim se per oppidi uicos non sine sanguinis effusione diuerberarent.

OLYSSIPONENSE ET CONIM-
 bricense Collegia.

AD institutum Collegij opus pertendunt, aedes nobis quasdam & vicina pradia, quae sui iuris erant, libera Senatus reliquit; idq. publicis tabulis testatum voluit. In Gymnasio & ad sapientiam & ad virtutem pari cursu contenditur. E nostris auditoribus, septem ac sexaginta in varia sunt annumerati caenobia. Nec minor fructus è templo capitur. Quidam cum à flagitiosa vita, ne diuinis quidem monitis animo frequenter illapsis, deterreri posset, nocturno viso perterritus, ac de cubili deiectus, statuit diuinis monitis obtemperare, postridieq. cum Sacerdotem conuenisset è nostris, scelerum maculas confessione deleuit, deq. eius sententiam nouum vitae genus instituit. Alius cum superioris vitae tempus sanctissime traduxisset, sensim pietatis intermittens officia, pari turpitudine innocetiam praeteritam obscurauit. ijs enim vitiorum illecebris se irretierat,

Ut iam familiariter malo demone vteretur. Demum
 post aliquot annos hominem Diabolus pro amicitia
 rogat, ut suam sibi vitam & corpus immolet: cum
 ille annuisset, & in secretiore loco, ut laqueo vi-
 tam clauderet, secessisset: ecce tibi lux repente de
 caelo. pristina virtus redit in memoriam, & bene-
 facta praeterita, & votivae peregrinationes, Dei ma-
 tris & Sanctorum causa susceptae. quae dum secum
 ipse reputat, priusquam collum in laqueum inserat,
 proximam concedit in aedem, ipsi Dei matri dicatam,
 quam praecipua quadam religione coluerat. ab hac
 alium subito mutatur in virum, & ad nostros longo
 itinerum intervallo contendit. Vis lachrymarum &
 doloris plena confessio facile declaravit, quam praes-
 ens illi fuerit Beatissimae Virginis auxilium, quae
 neminem unquam deserit pie ac suppliciter implo-
 rata. E Conimbricensi Gymnasio, quod auditoribus
 constat mille nongentis, quinque in Societate, aliisque
 in alias se contulere familias. Ad reliqua vero hu-
 ius anni benefacta utilitatesque perceptas, quatuor
 ex ijs, qui perfidiae causa plectendi erant, ad sanita-
 tem reuocati sunt. In pagis locisque finitimis, ubi ma-
 ximo hominum conuentu conciones habitae sunt, ca-
 pitales interdum repressae sunt inimicitiae, effectumque
 ut factionum Duces, una cum suis convenientes in
 templum, venia vltro citroque data ac petita, in mu-
 tuam gratiam concordiamque redierint. Alibi ad euel-
 lendam temerarij iurisiurandi consuetudinem, ere-
 cta sodalitas est. quo praesidio proclivissimus quisque
 facile a iureiurando se continet. nec desuit puer, qui

iurantem argueret patrem, nulla non modo cum offensione parentis, verum etiam cum voluptate: ita ut pater pro referenda gratia noua eum veste donaret. Pagani quidam cum à templo distarent; eamq. ob causam sacris plerunque carerent: egerunt nostri de erigendo in eorum oppido templo, ad eamq. rem pacti sunt incolæ annua pecuniarum præsidia. Hæc & his similia dum geruntur à nostris, Episcopus quidam, cum de vili eorum opera industriaq. (iniquius præsertim agro colendo) rescisset, summas eis, & coram & per litteras, gratias egit, eorumq. in animas curam studiumq. maxime commendauit.

EBORENSE COLLEGIVM.

EX Academia, quam in Eborensi Collegio Rex Henricus extruxit, pares fructus laboribus responderunt. Ea enim est pietas iuuentutis, ut non modo Nosocomia frequenter adeat, lectos sternat, foueat & consoletur ægrotos: verum etiam sublatis in humeros vrnis, aquæ subsidia ad carcerem deferat, sæpe pœnas à sese exigat, nec voluntariam verberum acerbiter, aut ciliciorum horrorem reformidet. Trecenti amplius per Quadragesimam octauo quoque die, ad publicam diuerberationem conueniebant: nec Academici modo auditoresq. Gymnastii, sed illustres quoq. viri, aliq. qui cum explorandi causa ventitaissent, subito tamen aliorum imitabantur exemplum. Itaque è discipulis, sese cœnobijs deuo;

deuouere complures: Societati non minus octo. Iam iratorum animi hic quoque conciliati non pauci. Inter duas familias in primis nobiles, tam acerba extiterit dissidia, ut magnum utrinque metueretur exitium. & quanquam perturbatissimus rerum status, desperationem pacis videbatur afferre: tantum tamen Deo duce perfectum est, ut oblitteratis penitus offensionibus, redintegrata sit amicitia. Capiunt diuina mysteria permulti, vnusque Domini Natalitius caeleste iniere conuiuium, tria amplius hominum milia. Nec vero è pagis fructus capiuntur exiles. Quodam in oppido duo erant non minus sanguinis, quam scelerum coniunctione deuincti. sed eorum alter cum sanus esse cepisset, nec tamen auderet facinus suum eius loci Sacerdotibus confiteri, ex dolore ac desperatione necem sibi moliebatur inedia. quam cum iam diu tulisset, audissetque vicinum in pagum Sacerdotem è Societate venisse, confestim ad eum tanquam ad opem sibi diuinitus missam sese confert, apertaque vulneris feditate, & ipse & consors sceleris, à nefaria se consuetudine seiunxerunt. Alibi etiam (præcipue in Brigantini Ducis oppido, quod à Principe Catharina vocati sunt nostri) magnus extitit è concionibus ceterisque Societatis nostræ muneribus fructus. Sane in eo, quod dixi oppido, ea fuit morum mutatio, & animorum motus, ut Franciscanæ familiæ Patres affirmarent, si quotquot ad religiosam vitam admitti vellent, iis omnibus mos gereretur, exuendum fuisse oppidum flore iuuentutis.

Iaponenses, quos supra nominavi, cum hac iter haberent

rēt Olyssipone profecti, maxima omnium ordinū tñ
 frequētia tum gratulatione excepti sunt. Enituit hic
 Archiepiscopi comitas ac liberalitas, qui non modo
 domi suæ perhonorifice veniētes excepit, sed largo
 munificoq. viatico prosequutus est abeūtes. Hinc ve
 ro digressis, Brigantinus Dux currum suum scite &
 eleganter ornatum, honestosq. longo interuallo equi
 tes obuiam misit. Vbi autem eos aduentare cogno
 uit, ipse quoque obuiam magna nobilium cum coro
 na processit. domi vero deductos ad matrem, eorum
 aduentum auidissime præstolantem, regio apparatu
 conuivioq. suscepit. Non hic auro argentoq. instru
 ctos abacos, non pretiosis peristromatis ornata cu
 bicula, non pulcherrime stratos lectos, non ceteram
 Ducis elegantiam splendoremque commemorabo:
 quæ eximium eius in regios adolescentes animum
 declararunt. Dux item in vastam eos & per
 amenam syluam, vna cum fratribus equitibusq. tre
 centis venatum duxit, abeuntesq. item multo auro
 argentoq. donauit.

P O R T V E N S E E T B R A
 charense.

Catechismus in Portuensi Collegio maxima
 etatum omnium frequentia, pueris explana
 tur. Episcopo interdum ac Senatoribus Regijs Præ
 sidentibus. Inter pueros, qui Christianæ le
 gis scientia ceteris palmam præripit, is publicis de
 coratur honoribus. nec deest honestorum virorum
 beni-

beneficentia, in suppeditandis ad hæc dona pecunijs. Interdum etiam pueri, vecti scaphis in oppidum è regione positum traducuntur, hymnos medio amne vt à nostris docti fuerint, concinentes, non sine incolarum tum admiratione tum gaudio. Confessiones sunt omnino multæ, non modo ciuium ac domesticorum, sed etiam aduenarum, è locis valde disiunctis. Quidam cum se nefario quodam scelere astrinxisset, vt id tegeret ac supprimeret, multas alias turpitudines maculasq. suscepit: cumq. eò hominem sua scelera prouexissent, vt sibi ipse moliretur exitium, templum nostrum ingreditur, primòq. introitu diuinitus immutatus, vitam expiare totam sine mora constituit. ea res & vitæ fuit honestioris initium & turbulenti animi medicina. Vni dum se malus demon in lucis angelum transfigurat, & modo huius, modo illius se Beati specie conspiciendum obicit, sensim eas illi struxit insidias, vt ad amentiam prope redegerit. sed cum per sacram confessionem Deum sibi reconciliasset, diuinam lucem aspexit, & ad sanio-riorem mentem reductus, factus est in posterum cauior.

E BRACHARËNSI Collegio in domesticâ disciplinam adsciti sunt tres. & ad incitandû pietatis ardorem, in honorẽ Dei matris est erecta sodalitas. ea iam lectissimis constat adolescentibus, eorumq. exemplo non pauci de primarijs, vt in eundem numerum adlegantur, efflagitant. In vicinis pagis tum inter coniuges, tum inter alios grauissime dissidentes, constituta pax est. Clericus mortifera accepta
plaga,

plaga, cum esset Sacerdoti nostro peccata confessus, publicis testatus est tabulis, veniam se percussori tribuere. Magistratus autem domesticosq. rogauit, ne hominem homicidij reum agerent: quem ipse, si adesset, antiquissimum vt amicum amplecteretur. Occursum est etiam militaribus iris atq. flagitijs, plerique cum mulieribus implicati, vt ab earum consuetudine se diuellerent, interposita auctoritate Praefecti, curatum est. Inter praesidiarios autem milites & oppidanos, cum sepe rixa ac contentiones, (noturnae praesertim) excitarentur, ex ijsq. alij male mulctati, alij vulnerati discederent, quidam etiam exanimis auferrentur; Tribunus militaris, vt tam fœdæ rei medicinam adhiberet, de Patris nostri sententia, graui cavit edicto, ne quis miles post prima lumina domo pedem efferret. ita ingens malorum est subtracta materia. In obeunda cum Archiepiscopo Diœcesi, plurimi sunt ab erroribus liberati, sinceraq. imbuti religione. Arma etiam ab ijs qui mutuas gerebant inimicitias adempta. Inter quos vnus, ab inimico medio foro pulsatus, percussorem postulat de iniuria: mulctatur exilio reus, relictis in maxima inopia coninge tribusq. liberis, & quod grauissimum est, relicto etiam dissensionum in posterum seminario. Sacerdos noster vt vna opera tot incommodis obuiam iret, ita, Deo duce, rem omnem administrauit, vt & reo daretur impunitas, & qui læsus esset obliuisceretur iniuriæ.

BRigantino Collegio quotidianum est, vt contentiones & discordias, quæ hic frequenter exoriuntur, extinguat. Filius parenti litem intenderat non sine graui ciuitatis offensione. cumq; secundum Patrem iudicatum esset, ad Regiam Curiam appellauit, pecuniamq; seposuit, vt causam vel largitionibus obtineret. postea d Sacerdote nostro communitus, misertus est patris, suo iure cessit, & quicquid ei erat, patris permisit arbitrio. Alius cum filia & genero similtates gerebat antiquas. appropinquante morte, en tibi filia confestim ad patrem, vt extremum spiritum morientis exciperet. Sed eam ne tum quidem pater admisit, imo pessimo exemplo & summa cum offensione ciuitatis abegit. nostri hominem & anima & corpore agrum, cum inuisissent, docuissentq; quantam in excludenda filia suo nomini notam inureret, vicerunt tandẽ, vt filiam reuocaret, in gratiamq; reciperet. Inter duos nobiles Magistratus, grauis erat coorta dissensio: sed eius fama cum ad aures Catharinae Principis peruenisset, Reçtori Collegij confestim mandat, vt in Collegium euocatos ad concordiam pacemq; reducat: quod cum ab eo factum esset, publica letitia consequuta est. erat enim periculum, ne cum vterque publicum munus administraret, in duas factiones distracta ciuitas, graue caperet detrimentum. Adolescens cum puellæ cuiusdam nuptias quibus se obligauerat repudiaret,
puellæ

puellæ patruus longo itineris intervallo Brigantiam venit, ut adolescentem nisi officio satisfacisset, occideret. ea res (quoniam ex amplis erat uterque familijs) cædes minitabatur acerbis, sed nostrorum arbitrio ac disceptatione composita, exiis habuit opinione feliciores.

FVNCHALENSI Collegio, quo laxior sit habitatio, proximæ quædam adiunctæ sunt ædes. Habentur autem in hac urbe magnis cum animorû commodis conciones. Quidam coram Beatissimæ Virginis simulacro, assidue graue facinus deplorabat, ratus eam confessionem ad expiandum facinus esse satis. non passa est misericordiae mater, tanto eum in errore versari, mentem illi iniecit eiusmodi, ut concionatorem nostrum audiret, quo audito nihil habuit prius, quam ut Sacramento confessionis suum deleteret erratum. Actum est etiam cum Magistratibus, de veneficorum coercenda licentia, quæ eo progressa iam erat, ut ad imam aram, in qua corpus Christi reponitur, veneficia teterrima sint reperta. Duo autem, qui ad obeundum facinus, bullas quasdam artificijs veneficorû plenas, velut sacras quasdam reliquias de ceruice gestabant, admoniti eas protinus abiecerunt.

COLLEGIVM ANGRENSE.

A Ngræ duo de nostris, sine bellis imposito, remanserunt: ij, cum propter assiduas calamitates & direptiones attritæ res essent, miserorum
ino-

inopiæ, quorum ingens fuit numerus, subuenerunt. Idemq. a Magistratibus impetrarunt, ut qui vinculis tenebantur, aut illico soluerentur, aut in laxioribus haberentur. Eadem opera captiui vel pretio redempti, vel missi gratuitò. Reis etiam non nunquam vita atque impunitas data. Quæ quidem nostrorum officia tanto admirabiliora vulgo sunt visa, quanto illi pluribus antea conuicijs & maledictis exagitati sunt: ut merito aliqui dubitare se dicerent, præstaretne nostros beneficijs, quàm contumelijs officere; quando non minoribus officijs improbos ac maleficos, quàm probos ac beneficos prosequerentur. Non ita multo post, cum quatuor è Societate ad portum appulissent: ciues, tum ij, quorum erga nos beneuolentia turbidis in rebus perspecta iam erat, tum ij, qui nobis videbantur aduersi, summam ex aduentu nostro lætitiã præse tulerunt: illi, quod nostri, qui non sine illorum lacrymis ac mærore disceserant, omnium votis expetiti redirent; hi ut præterita maleficia officijs presentibus resarcirent. Itaque in nostrorum reditu; portus, muri, propugnacula, viæ denique totæ gratulantium & occurrentium multitudine complebantur. Senatores præcipui nostros è nauì receptos in scapham, ad portum perhonorifice deduxerunt. Præsidijs quoque Præfectus, Tribuniq. militares cum primarijs ciuibus, præsto fuerunt ad littus, ut cum honore exciperent exeuntes. Inde ad Collegium inter omnium gratulationes, densissimo & latissimo occurrentium agmine processerunt. Atque in hunc modum nostrorum celebratus est reditus

ditus. Nostri autem, quantum in se fuit elaborarunt, ut tanta hominum benevolentia expectationiq. responderent. Itaque & in templo maximo & in alijs sacris adibus conciones instituerunt, tanto animorū motu, ut interdum è populo effusa comploratio & eiulatus erumperent. Quibus aliquando clamoribus, praesidiarū milites excitati, veriti ne qua templi ruina multitudinem oppressisset, ad ferendam opem protinus accurrerunt. Seditiones porro aliquot militares compressae sunt, ducumq. ac primariorum irae placatae. Et quoniam in hac insula cohortes aliquot militares praesidij causa relictæ sunt, datur opera, Duce ipso iuuante, qui nobis est in intimis, ut in officio contineantur, nec solum à maleficijs & rapinis temperent, sed etiam dominica quaque luce cohortationibus pomeridianis intersint. quibus pijs de diuinis rebus colloquijs ad pietatem sic inflammantur, ut & diuina mysteria frequenter vsurpent, & peculiari quodam studio erga Dei matrem afficiantur. Quidam abiecto religionis ornatu sumpserat militarem: alij vota, quibus se obligauerant non soluebant: alij flagitijs tenebantur impliciti, alij denique alijs vitiorum morbis agitabantur. quibus cum actum est, ut & suo quisque voto officioq. faceret satis, & abigendis amandandisq. mulierculis, flagitiorum praecideretur occasio. Institutum & hic est B. Virginis sodalitiū, cui dedere nomina è nobilitate complures. Huius sodalitiij ea mēs est, ea ratio, ut miserorū subleuet egestates, ut ueste, frumēto, pecuniaq. iuuet, ut egros foueat, eisq. medicis pharmacisq. subueniat.

AN-

ANGOLANA SEDES.

IN Angola multis etiam de principibus, christiana fidei splendor illuxit. sed quamuis multi ex ijs ad baptismum parati videantur, ne doctorum penuria ad patrios ritus ac turpitudines reuoluantur, in aliud tempus eorū baptisma rejicitur. Nā tres, qui in ea prouincia de Societate versantur, vix Lusitanis, ne dum Aethiopibus adesse possunt, mille tamen ablui sunt, quibus ipsa loci vicinitas est adiumento. Inter eos nobilissimus Angolæ Princeps, cuius in ditione Prætoris Lusitani sunt castra. Is christiana religionis instituta iam nouerat, & cuncta memoriter hauserat, cum oppressus repente morbo in vltimum putabatur venisse discrimen. Mittunt ad eum Sacerdos noster ac Prætor, qui quæreret, vellet ne priusquam vita excederet, christiana sacra suscipere. Ea res tantum attulit ægro lætitiæ, vt è morbo subito recreatus nuntio dederit euangelia. Postea suis euersis & cōminutis Idolis sese ad Christi cultum vna cum amicis, liberis, coniugibusq. conuertit: vxorumq. multitudine repudiata, quas patriæ superstitionis licentia concedebat, vnam duntaxat è christiana legis sanctitate retinuit. Incidit Baptismi celebritas, in diem ipsum Dei Matris Natalem. aderat Catechumenorum candidus ordo, serico indutus ornatu, manibusq. præferens palmas. eaq. pompa processit ad fontem. Cum lauit rei gaudium Lusitanorum aduentus, tertium iam mensem

H belli-

bellica in expeditione versantium, hoc etiam magis, quod Dei Matris effigiem non sine miraculo receptam ab hoste referebant. Voluit hanc Prætor imaginem, quo Neophytis ethnicisq. planum fieret, quanta cum veneratione colenda sit Dei Mater, effusa obviam multitudine, ingenti gratulatione excipi, apparatusq. quàm maximo. Quibus peractis placuit etiam Prætori Lusitanisq., eius diei lætitiã, qui tam multis natalis esset, nova cum prole, quam de fonte susceperant, festis apud nos epulis celebrari. Ut huius baptismi fama percrebuit, ceteri pio quodam studio æmulationis incensi, multa cum Patribus questi sunt. quod ipsi quoq. sua baptismata tam diuturnis expetita votis non impetrassent. Nostri ut eorum quoq. studijs obsequerentur, in eorum pagos sacerdote dimisso, voluerunt omnia prius Idolorum signa cremari, incolasq. christianis legibus erudiri, quam eorum quisquam Ecclesiæ limen attingeret. Sequitur res admirationis & lætitiæ plena, digna, quæ non modo nostris, sed omnium litteris monumentisq. mandetur. Prætor cum Mocumba, ubi alterum iam annum habebat castra, movisset, & in Cambabam, quæ regio est argenti fodinis nobilis, peruenisset, locum cepit muniendis castris idoneum. ea re cognita Rex Angolanus, ut Lusitanos invaderet, ingentem confluxit exercitum. censa ab eo dicuntur capita duodecies centena millia, cuius rei fama exterritus atq. exanimatus Aethiops, Lusitanorum paucitate despecta, ad inimicorum castra transfugit. Nemo auxilij causa Prætori aderat,

rat, vno excepto Paulo clarissimo Angolæ Principe, qui non ita multo ante se ad christianos adiunxerat. Sed diuina bonitas (quemadmodum desperatis solet in rebus) sui numinis præsentiam declarauit: ac die illo qui suæ Matris Purificationi sacer est, tantæ nimirum meritis Virginis, longe aliter vertit omnia. Nam, quod pene fidem excedit, centum & quinquaginta Lusitani, pauciq. Aethiopes, quos Paulus in prima acie ducebat, innumerablem illam, quam dixi, multitudinem profligarunt; nec in tanta hostium strage è Lusitanis desiderati plus septem; quos ipsos cecidisse tum constat, cum Sacerdos noster à placando diuino numine conuicuit. Nam cum ille se primo certamine, ut pro victoria Deo immortalis supplicaret, in interius cubiculum abdidisset, dum assiduæ precationi dat operam, certa victoriæ inclinatio ad Lusitanos fiebat, sine nostrorum sanguine, sine cæde. ut à prece discessit ratus finem esse certaminis, subito conuersis signis in Lusitanum hostis incurrit, ex ijsque septem, ut diximus, interemit. Pater ad Deum, vnde abierat, sine cunctatione reuertit, nec prius ipse finem precibus, quam pugne miles imposuit; ut planum omnibus fieret, non humanis, sed diuinis opibus partam esse victoriam. id quod ipsi quoque testabantur hostes. aiebant enim de cælo secum fuisse pugnatum, maioremque sibi vim ab ipso aere, quam ferro à Lusitanis illatam. Tantus autem pauor ac trepidatio hostiles animos occupauit, ut præcipitem in fugam auersi, profun-

damque lapsi voraginem, eam ipsam sola corporum strage compleverint, & velut equato itinere per strata cadavera, hærentibus à tergo Lusitanis, transitus præberetur. Videbitur fortasse res, si humanis viribus æstimetur, omni fide superior: sed si in diuinam potestatem referas, meminerasq. quanta barbarorum examina perexiguis olim copijs Israelitæ fugarint, nulla erit causa, cur hæc afficta videri debeant. Ergo tam illustris beneficij memoriam, vt Lusitani grata animi significatione recolevent, supplicationem publice decreuerunt. Sed hoc tam admirabile prodigium, alia non minus admiranda subsecuta res est. Lusitani nouem, à Castris longe distincti sub occasum solis se vidisse perhibent, ingentem Crucem admirabili splendore ac pulchritudine Angolæ verticibus imminentem. Id ipsum eodem modo eodemq. tempore alij longe positi conspexerunt. eaq. de causa Lusitani Crucis monumentum quam amplissimum faciendum locandumq. curarunt, quod extet ad memoriam posteritatis sempiternam. Verum quod allicere ad reditum Aethiopes debuit, magis à Lusitano deterruit. Nam qui, iniecta periculosi belli formidine, ad potiorem hostem descuerant, postea cum præter spem ad Lusitanos victoria recidisset, perfidia supplicium veriti, esse cum victis, quam cum victoribus maluerunt. Quo circa faciendum Prætori fuit, vt in locum natura munitum geminoq. amne circumdatum se reciperet, dum è Lusitania supplementum, quo extrema belli conficeret, euocaret. Sed eum barbari colle-

collectis viribus vndique circumfusi, iam dudum ob-
sident. ac ne Lusitanis vltro citroq. commeandi po-
testas sit, omnes vsque in Oloandam Insulam, quæ
Lusitanarum nauium est statio, viarum aditus in-
tercludunt. E nostris Sacerdos vnus Lusitanis ad-
est, qui eorum animas curet, & ad pietatem incen-
dat. Alter in Oloanda cum comite laico degit: cu-
ius eadem pietatis officia cum in Lusitanos milites
extant, tum in mercatores & nautas, qui è Lusita-
nia Brasiliaq. confluxerint. Sæpe is in Angolæ Con-
giq. prouincias excurrit, ibiq. plurima demolitur
idola, quotidieq. multos ad Christum per bapismū
adiungit. Sed quoniam tam multis vnus satis esse
non potest, solos infantes, & qui Christianæ legis
summam teneant, ad sacrum fontem admittit. Adijt
etiam negotij causa ad insulam, quam appellant
Apostoli Thomæ: atq. inter nauigandum, ecce tibi
obuiam Lusitana classis Olyssipone profecta, qua
quatuor vehebantur è nostris. Quod si classis (vt
speratur) aduentu, Angolana prouincia subigatur,
magnus in ea campus nostrorum aperietur indu-
striæ. Tota Angola regnaq. finitima ab hac vna vi-
ctoria pendent. quam si Deus dederit, vt spes est,
animo iam nunc cernimus, quanta animarum futu-
ra sit seges. Interim excolendis barbarorum mo-
ribus opera datur: nec ea quidem inuulsi: qui enim
religionem sunt professi Christianā, ij pristinis exu-
ti moribus ita viuunt, vt in sui admirationem Lusi-
tanorum mentes oculosq. conuertant. Ex ijs com-
plures matrimonio rite coniuncti (id quod in ho-

118 PROVINCIA
minibus natura barbaris est mirandum) expiatis
confessione peccatis, non semel è Sacerdotis
nostri manu, veneranda Eucharistie
mysteria susceperunt.

PRO-